

Baltijas Universitātes dibināšanas gaita (1945–1946)

Foundation of the Baltic University (1945–1946)

Evīta Feldentāle, *Mg. hist.*

Latvijas Okupācijas muzeja Audiovizuālo materiālu krātuves speciāliste

Raiņa bulvāris 7, Rīga, LV-1050

E-pasts: evita.feldentale@omf.lv

Rakstā aplūkota Baltijas Universitātes dibināšanas gaita Hamburgā, Vācijā, no 1945. gada vasaras līdz 1946. gada martam un atklāts ceļš no idejas par Hamburgas Universitātes Akadēmiskajiem kursiem līdz Baltijas Universitātes darbības uzsākšanai. Lai gan sākotnēji Universitātes veidošana bija akadēmiski izglītoto latviešu bēgļu plāns, tomēr tā īstenošanā tika iesaistīti arī igauņi un lietuvieši. Secināts, ka idejas attīstība līdz darbības uzsākšanai neaizņēma daudz laika un tās veidotāji saskārās ar finansiālām un materiālām grūtībām. Situācija pēc Otrā pasaules kara bija grūta ne tikai bēgļiem, bet arī pašiem vāciešiem.

Atslēgvārdi: Baltijas Universitāte, bēgļi, augstākā izglītība, Hamburga, Vācija.

The article addresses the foundation of the Baltic University in Hamburg, Germany from the summer of 1945 to March of 1946. The article analyses the pathway from the idea to create academic courses under the auspices of the Hamburg University to the beginnings of the Baltic University. Initially, the idea of creating a university was a plan of the academically educated Latvian refugees, but later Estonians and Lithuanians were also involved in its implementation. It was concluded that the period of time from the idea until the beginning of study work at the university was short, and initiators of the university faced financial and material problems. The situation after the Second World War was fraught with difficulties not only for the refugees but also for local Germans themselves.

Keywords: Baltic University, refugees, higher education, Hamburg, Germany.

Baltijas Universitāte bija augstākā mācību iestāde Vācijā, Lielbritānijas okupācijas zonā, ko 1946. gada martā izveidoja Baltijas valstu bēgļi. Universitāte tika nodibināta, lai Baltijas valstu jauniešiem sniegtu iespējas studēt, bet mācībspēkiem – nodarboties ar zinātni. Universitātes pastāvēšanas laikā vairākkārt tika mainīts tās nosaukums. Līdz šim bijuši nedaudzki mēģinājumi izpētīt Baltijas Universitātes vēsturi (latviešu valodā – Arnolds Grāmatiņš, Irēna Ondzule,

igauņu valodā – Elmars Jerveso (*Elmar Järvesoo*), lietuviešu valodā – Danute Jan-kauskaite-Eidukiene (*Danutė Jankauskaitė-Eidukienė*) un Sigits Miknaitis (*Sigitas Miknaitis*), Nīderlandē – Helga Merica (*Helga Merits*) (dokumentālā filma *The Story of the Baltic University*, 2015)). Tomēr šie darbi pamatā balstās uz atsevišķu cilvēku atmiņām, kas publicētas galvenokārt periodikā, nevis uz paplašinātiem arhīvu materiālu pētījumiem. Tāpat līdz šim nav pievērsta uzmanība atsevišķi Universitātes dibināšanas procesam, jo visbiežāk atmiņās dalījušies studenti, kas Universitātes izveidošanā nebija iesaistīti. Raksta mērķis ir atklāt ceļu no idejas par Akadēmisko kursu izveidi latviešu jauniešiem līdz Baltijas Universitātes darbības uzsākšanai. Raksta pamatā ir iepriekš pētniecībā neizmantoti materiāli no Baltijas Universitātes rektorāta arhīva, kas atrodas Upsālas Universitātes bibliotēkā Zviedrijā, tāpat izmantota periodika.

Baltijas Universitāte – idejas attīstība

Dzīve pēc Otrā pasaules kara no jauna bija jāuzsāk ne tikai bēgļiem, bet arī pašiem vāciešiem. Iedzīvotāji saskārās ar dažādām problēmām, viena no tām bija augstākās izglītības sistēmas darbības atjaunošana. Lielākā daļa Vācijas augstāko izglītības iestāžu Otrajā pasaules karā bija cietušas fiziski – to ēkas un aprīkojums bija daļēji vai pavisam iznīcināts. Cita problēma bija mācībspēku trūkums, jo bija sācies denacifikācijas process, kas ietvēra aizliegumu bijušajiem Vācu nacionālsociālistiskās strādnieku partijas biedriem turpmāk strādāt par pasniedzējiem.

Vācijas okupācijas zonu militārās pārvaldes bija noteikušas, ka bēgļu studenti nevar veidot vairāk kā 10% no visu studentu kopskaita Vācijas augstākās izglītības iestādēs,¹ un tas lielākajai daļai bēgļu jauniešu no Baltijas aprūtināja studiju

uzsākšanu vai turpināšanu un padarīja to neiespējamu. Nelielais studiju vietu skaits bēgļiem bija jādala ne vien starp baltiešiem, bet arī ar bēgļiem no Čehoslovākijas, Rumānijas, Polijas un citām valstīm. Atkarībā no kopējā bēgļu skaita tiem pienācās noteikts daudzums no piešķirtā studiju vietu skaita. Laika gaitā tas mainījās, bet parasti visvairāk studiju vietu tika poļiem, proporcionāli to skaitam, tomēr no visām bēgļu grupām visaktīvāk vēlējas studēt tieši baltieši – viņi veidoja 55% no visiem bēgļiem – studētgrībētājiem.² Poļi veidoja 30%, bezvalstnieki – 7,5%, bet dienvidslāvi – 6%.³ Ierobežojums liedza lielākajai daļai Baltijas valstu jauniešu, kas bija pametuši Latvijas, Lietuvas un Igaunijas teritoriju, iegūt iespēju turpināt vai no jauna uzsākt studijas. Punkts par bēgļu studentu skaita ierobežojumu darbojās arī britu okupācijas zonā, kurā nodibināja Baltijas Universitāti.

Ceļš no idejas par Akadēmisko kursu izveidi līdz Baltijas Universitātes atvēršanai laika ziņā nebija ilgs, tomēr tas nebija viegls. Viss sākās 1945. gada vasarā, kad emigrējušie Latvijas Universitātes profesori – Fricis Gulbis,⁴ Edgars Dunsdorfs⁵ un Eižens Leimanis⁶ – latviešu bēgļu nometnē Lībekā apsprieda ideju par Akadēmisko kursu izveidi latviešu jauniešiem. Par ieinteresētību izglītības jautājuma risināšanā liecina arī profesora F. Gulbja ievēlēšana par Latviešu Centrālās komitejas (LCK) Izglītības, mākslas un kultūras nozares vadītāju.⁷

Hamburga Akadēmisko kursu izveidošanai tika izvēlēta, jo atrodas Anglijas okupācijas zonas centrā. No Lībekas nometnes nonākot Hamburgā, latvieši satika igauņu pārstāvjus, kas pievienojās idejai par Akadēmisko kursu veidošanu. Igaunų bēgļu pārstāvji līdzīgu lūgumu par igauņu studentu uzņemšanu Hamburgas Universitātē militārās pārvaldes vadībai bija iesnieguši jau 1945. gada 27. augustā. Pieņemot, ka

lietuviešiem varētu būt līdzīgas intereses attiecībā uz savas jaunatnes izglītošanu (lietuvieši bija vērsušies pie vāciešiem ar lūgumu ļaut lietuviešu jauniešiem studēt vācu universitātēs vēl pirms Otrā pasaules kara beigām⁸), tika nolemts pieaicināt arī lietuviešu pārstāvjus.⁹ Tika izveidota organizācijas komiteja, kurā latviešus pārstāvēja profesors F. Gulbis, igauņus – profesors Juliuss Megiste (*Julius Mägiste*), bet lietuviešus – profesors Vlads Stanka (*Vladas Stanka*).¹⁰ Tajā sākotnēji vēl darbojās igauņis E. Jerveso, docētājs, un lietuvietis Vilis Misulis (*Vilis Misiulis*), advokāts.

Organizācijas komitejai tika ierādītas telpas augstceltnes *Deutscher Ring* telpās Hamburgā. Komiteja bez Akadēmisko kursu veidošanas koordinēja arī latviešu studentu pieteikšanos Vācijas universitātēs. 1945. gada septembrī 4% no palikušajām vietām vācu universitātēs tika piešķirti baltiešiem, tāpēc paralēli notika pieteikšanās gan Akadēmiskajiem kursiem, gan Vācijas universitātēm. Arī pēc tam, kad Baltijas Universitāte bija izveidota, tai tika atstātas tiesības izvēlēties studentus studijām vācu universitātēs.¹¹ Universitātē bija iecelta atbildīgā persona studentu nominēšanai pārējai uz Vācijas universitātēm.

Sarunas ar Hamburgas Universitātes vadību tika uzsāktas 1945. gada 28. septembrī. Kursu veidotāji vēlējās piekļuvi 25 telpām, kurās noturēt lekcijas dažādosursos, atļauju izmantot bibliotēku un citus nepieciešamos institūtus, kas atradās Universitātes pakļautībā. Tāpat tika apsvērta iespēja baltiešu studentiem apmeklēt lekcijas pie vācu pasniedzējiem, bet baltiešu mācībspēkiem – lasīt lekcijas arī vācu studentiem.¹²

Sarunas ar Hamburgas Universitātes vadību, lai arī sākotnēji daudzsološas, nebija veiksmīgas. Tika paziņots, ka Hamburgas Universitāte nespēj nodrošināt visu, ko profesors F. Gulbis organizācijas komitejas vārdā bija lūdzis Akadēmisko kursu izveidei. Priekšroka tika dota vācu studentiem,

norādot, ka gadījumā, ja vācu studenti nebūs piepildījuši auditoriju, tad baltiešu studenti varētu pievienoties. Līdzīga atbilde sekoja arī par aprikojumu un pieeju bibliotēkai, jo grāmatas nebija pieejamas pietiekamā apjomā.¹³

Neilgi pēc sarunu uzsākšanas LCK apkārtrakstā 1945. gada 1. oktobrī tika publicēts profesora F. Gulbja aicinājums atsaukties bijušajiem Latvijas Universitātes un Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas mācībspēkiem, lai organizētu studentu un vēlāk, iespējams, vidusskolas absolventu akadēmiskos kursus.¹⁴ Sākotnēji tika paredzēts, kaursos tiks dota iespēja pabeigt Latvijā iesāktās studijas, tāpēc tika publicēts atsevišķs aicinājums arī studentiem, lai noskaidrotu to studentu skaitu, kas savas studiju gaitas vēl nebija beiguši. Nezinot, kā situācija izvērtīsies, aicinājums tika izteikts arī tiem jauniešiem, kas tikko bija beiguši vidusskolu vai ģimnāziju un vēlējās uzsākt studijas.¹⁵ Aicinājumam, uz kuru gan pasniedzēji, gan studenti varēja atsaukties deviņas dienas, sekoja negaidīti liela ieinteresētība gan no potenciālo pasniedzēju, gan no studentu puses. Līdzīgi aicinājumi tika izsludināti arī starp lietuviešu un igauņu bēgļiem.

Pēc šiem aicinājumiem 1945. gada 15. oktobrī tika noskaidrots, ka britu okupācijas zonā Vācijā atrodas 168 mācībspēki (33 igauņi, 65 lietuvieši, 70 latvieši) un 1329 studenti (182 igauņi, 498 lietuvieši, 649 latvieši).¹⁶ Šis skaitlis turpmāk tika izmantots kā arguments, lai pamatotu universitātes izveidošanu. Vēlāk vienmēr tika minēts, ka mācībspēku un studentu skaits, iespējams, ir lielāks, jo tie bija apmetušies arī citās Vācijas okupācijas zonās.

Paralēli sarunām ar Hamburgas Universitātes vadību militārajai pārvaldei 18. oktobrī tika nodots iesniegums ar lūgumu veidot *Academic Courses for the Baltic D.P. at Hamburg*¹⁷ (Akadēmiskos kursus Baltijas tautu pārvietotajām personām

Hamburgā),¹⁸ jo sākotnēji tika saņemta Hamburgas Universitātes principiāla piekrišana sadarbībai.¹⁹ Tomēr pēc atteikuma saņemšanas ideja tika attīstīta tālāk un akadēmisko kursu vietā tika nolemts veidot universitāti. Iesnieguma izskatīšana bija veiksmīga, un projekta virzība uzraugošajās iestādēs bija sākusies – oktobrī pirmo reizi savstarpējā sarakstē starp militārās pārvaldes nodaļām parādījās atsauce uz dibināmo universitāti. Tas, ka britu militārās pārvaldes institūcijas (kurās tobrīd strādāja vairāki bijušie britu profesori) atļāva dibināt universitāti, skaidrojams ar vairākām sakritībām. Viena no tām bija skaidrība, ka baltiešu jaunatnei, kas vēlējās studēt, nebūs pieejams pietiekami daudz vietu Vācijas universitātēs.²⁰

Atsevišķs iesniegums tika iesniegts Lielbritānijas Ārlietu ministrijā, no kuras 1945. gada 18. novembrī tika saņemta atļauja dibināt Baltijas Universitāti.²¹ 1945. gada 24. decembrī tika saņemta arī Militārās pārvaldes karagūstekņu un bēgļu nodaļas majora H. R. Džeikobsa (*H. R. Jacobs*) atļauja ierīkot *Baltic Camp University* (Baltijas nometnes universitāte). Atļauja tika sniegta, pamatojoties uz iesniegumā norādīto informāciju par astoņām iespējamām fakultātēm, apzināto mācībspēku skaitu un aptuveni 2200 studentiem,²² kas izvietotos bijušās vācu apdrošināšanas sabiedrības²³ debesskrāpja *Deutscher Ring* telpās.²⁴ Trīs stāvos tika paredzēts izvietot auditorijas un universitātes administrāciju, lai gan šo telpu, kā norādīja profesors F. Gulbis, nav pietiekami paredzamajam studentu skaitam.²⁵

Atļaujas iegūšana skaidrojama ar to, ka militārajā pārvaldē darbojās vairāki bijušie britu universitāšu profesori, kuri atbalstīja ideju par iespēju bēgļu jaunatnei iegūt akadēmisku izglītību.²⁶ Universitātes darbības pirmajā mēnesī okupētās Vācijas administrācijā notika lielāki pārkārtojumi. Mājup devās demobilizētie universitāšu mācībspēki, kas bija devuši atļauju dibināt

universitāti, līdz ar to augstākajā administrācijā, kuras darbinieki bija mainījušies, zuda agrākās simpātijas jaunajai bēgļu universitātei. To dibinot, militārā valdība bija paturējusi savās rokās uzraudzību pār universitātes mācību programmu un mācībspēku politiskās uzticamības pārbaudi, bet UNRRA (*United Nations Relief and Rehabilitation Administration*) rokās bija nodota sagāde un citas saimnieciskas lietas. Ar šādu sadalījumu UNRRA darbinieki bija neapmierināti, vēlēdamies būt noteicēji par visām universitātes lietām.²⁷ Neapmierināti ar UNRRA darbu bija arī universitātes veidotāji, to pierāda organizācijas raksturojums viņu atmiņās. Kā atceras profesors E. Dunsdorfs, attieksme pret baltiešiem krasi mainījās pēc tam, kad vadību pārņēma UNRRA, viņu nepatika tieši vērsās pret tiem bēgļiem, kuri nevēlējās atgriezties Padomju Savienībā:²⁸

“[...] tā kā *Deutscher Ring* atradās UNRRAS 74. nodaļas pārziņā, līdz ar šo rīkojumu nākamās universitātes likteņus sāka ietekmēt šīs palīdzības organizācijas darbinieki. Termins “palīdzības organizācija” nozīmēja, ka palīdzību saņēma kā bēgli, tā arī šīs organizācijas angļiski runājošie darbinieki tādā proporcijā, kādu pēdējie atzina par pareizu un vēlamu”.²⁹

Tas arī iezīmēja cīņas sākumu starp UNRRA un universitātes administrāciju par tās pastāvēšanu – UNRRA sākotnēji vēlējās visus bēgļus nošķirt pēc to tautības, tādā veidā izšķirot izveidoto organizācijas komiteju un pārtraucot universitātes veidošanas darbu. Tomēr universitāti glāba cits UNRRA nodaļas labklājības ierēdnis,³⁰ amerikānis Roberts Rigls (*Robert C. Riggles*),³¹ kuram ideja par Baltijas Universitāti šķita personīgi simpātiska³² – viņš bija saistīts ar augstākās izglītības sistēmu ASV. Pirms pārceļšanās uz Eiropu R. Rigls bija strādājis Čikāgas Universitātē, Merilendas

Universitātē un Ohaio Štata universitātē.³³ Viņš iestājās par dibināmo universitāti, un tā saglabāja sākotnēji piešķirtās telpas.

Universitātes organizācija

Paralēli tika izstrādāts plāns veidot astoņas fakultātes ar 24 nodaļām. 1945. gada 7. novembrī³⁴ nolēma izveidot

- 1) Arhitektūras un inženierzinātņu fakultāti ar arhitektūras un inženierzinātņu nodaļu;
- 2) Filoloģijas fakultāti ar filoloģijas, filozofijas, pedagogijas, vēstures un teoloģijas nodaļu;
- 3) Ķīmijas fakultāti ar ķīmijas, ķīmiskās tehnoloģijas un farmācijas nodaļu;
- 4) Lauksaimniecības fakultāti ar lauksaimniecības, mežkopības, kultūrinženierzinātņu, ģeodēzijas un veterinārmedicīnas nodaļu;
- 5) Matemātikas un dabaszinātņu fakultāti ar matemātikas un dabaszinātņu nodaļu;
- 6) Medicīnas fakultāti ar medicīnas un zobārstniecības nodaļu;
- 7) Mehānikas fakultāti ar mehānikas, elektrotehnikas un tehnoloģijas nodaļu;
- 8) Tautsaimniecības un tieslietu fakultāti ar tautsaimniecības un tieslietu nodaļu.³⁵

Fakultātes tika veidotas, ievērojot mācībspēku pieejamību, kas bija gatavi uzņemt pasniedzēju lomu, tāpēc fakultātēs iekļāvās tādas nodaļas, kas klasiskajās universitātēs veidotu atsevišķas fakultātes.³⁶ Ziņas par to, ka top izglītības iestāde baltiešu bēgļiem, parādījās arī presē.³⁷

Tālāk tika veikti praktiski organizatoriskie darbi – paredzētajām fakultātēm piesaistīti mācībspēki, veidotas mācību programmas. Pamatā tās tika pārņemtas no Latvijas Universitātes,³⁸ mazāk no Tartu Universitātes.³⁹ Tas skaidrojams ar trīs Baltijas valstu pasniedzēju proporciju – visvairāk

pasniedzēju nāca tieši no Latvijas. Lielākā fakultāte Baltijas Universitātes pastāvēšanas laikā bija Medicīnas fakultāte. Tās nozīmību apliecina fakts, ka sākotnēji bija paredzēts veidot atsevišķu Medicīnas skolu, bet plāns dažādu iemeslu dēļ neizdevās. Medicīnas fakultātes izveidošanā piedalījās profesori Normunds Vētra un Dr. med. Jānis Šulcs, abi tajā darbojās kā pasniedzēji.⁴⁰

Starp bēgļiem bija daudz medicīnas studentu (1945. gada novembrī bija apzināti ap 40 medicīnas studentu, bet 1946. gada janvārī jau 77⁴¹), tāpēc paralēli Baltijas Universitātes veidošanai tika apsvērta ideja par Baltijas Medicīnas skolas (*Baltic Medical School*) izveidi Lībekas latviešu slimnīcas paspārnē. Medicīnas skolas izveides idejas autors bija vēlākās Baltijas Universitātes Medicīnas fakultātes dekāns, tobrīd Latvijas Sarkanā Krusta organizācijas priekšsēdētājs profesors N. Vētra. Sarunas par skolas izveidi notika jau 1946. gada novembrī.⁴² Ideja netika realizēta, jo britu okupācijas zonas izvirzītie nosacījumi skolas dibināšanai pēckara apstākļos ar ierobežotiem līdzekļiem nebija īstenojami. Militārā pārvalde vēlējās redzēt Lielbritānijas standartiem atbilstošu universitātes slimnīcu, bet latviešu slimnīca Lībekā neatbilda noteiktajiem minimālajiem standartiem – nepieciešamais slimnieku gultu skaits uz vienu studentu bija par mazu,⁴³ tajā maksimāli ietilpa 200 slimnieku.⁴⁴ Lai plānu īstenotu, būtu vajadzējis pārvietot Lībekas latviešu slimnīcu uz piemērotākām telpām, bet tas nebija iespējams. Tāpat nolūkotajai slimnīcai kvalitatīva studiju procesa nodrošināšanai trūka nepieciešamā aprīkojuma (piemēram, elektrokardiogrāfa, diatermijas aparāta u. c.⁴⁵) un dažādu laboratoriju.⁴⁶

Jau laikā, kamēr notika sarunas par Medicīnas skolas izveidi, papildus tam, ka vajadzīga slimnīca, izvirzījās jautājums par veidojamās institūcijas diploma atzišanu. Profesors E. Dunsdorfs norādīja, ka būtu nepieciešams iegūt Vācijas vai kādas citas

valsts atzišanu, jo Padomju Savienībā tas nebija iespējams. Vēlāk viņš Baltijas Medicīnas skolas izveides jautājuma aktualizēšanu nosauca par kļūdu, jo kopumā bija vērojama noraidoša attieksme pret šāda jautājuma pozitīvu virzību.⁴⁷ Rezultātā tika nolemts veidot Baltijas Universitātes Medicīnas fakultāti.

Medicīnas fakultātes pastāvēšanai pieeja slimnīcai bija vitāli nepieciešama, tāpēc jau 1946. gada janvārī Medicīnas fakultātes dekāns profesors N. Vētra pievērsa uzmanību Marijas slimnīcai (*Marienkrankenhaus*) Hamburgā un latviešu slimnīcai Libekā, kurās topošie baltiešu ārsti savu profesoru uzraudzībā varētu iegūt atbilstošu pieredzi.⁴⁸ Tomēr nevēlēšanās Medicīnas fakultāti atdalīt no Baltijas Universitātes lika uzmanību vērst uz Hamburgā esošo slimnīcu.

Cits plāns paredzēja Lauksaimniecības fakultāti no Hamburgas pārcelt uz Bonnu. Ideja tika pamatota ar Hamburgas nepiemērotību šādām studijām, norādot, ka Bonnas Universitāte ar tās bibliotēkām un laboratorijām, izpētes institūtiem un eksperimentālajām fermām esot atbilstošāka.⁴⁹ Plāns paredzēja, ka Lauksaimniecības fakultāte Bonnā joprojām būtu daļa no Baltijas Universitātes un to ar savu darbību nekādā veidā neietekmētu Bonnas Universitātes administrācija. Nepieciešamība fakultāti pārcelt tika pamatota tā, ka, Baltijas Universitāti izveidojot, tika norādīts meklēt ciešāku kontaktu ar Vācijas universitātēm, piemēram, kā iepriekš minēts – katrā Vācijas universitātē 10% vietu no visa kopējā studentu skaita tika rezervēti bēgļu studentiem.

Organizācijas komitejas rīcībā nodotajās telpās jau 1946. gada 8. un 9. janvārī norisinājās Universitātes dibināšanas konference. To ar svētbrīdi atklāja luterāņu mācītājs Edgars Bergs. Konferencē piedalījās militārās pārvaldes, UNRRA pārstāvji un 40 baltiešu zinātnieki.⁵⁰ Konferences

laikā tika ievēlētas Universitātes pagaidu amatpersonas. Par prezidentu ievēlēja vienu no idejas autoriem – profesoru F. Gulbi.⁵¹ Trīs rektori bija katrs no savas valsts – Igauniju pārstāvēja profesors Ernsts Epiks (*Ernst Öpik*), Latviju – profesors E. Dunsdorfs, bet Lietuvu – profesors V. Stanka.⁵² Baltijas Universitātes organizācijas shēma paredzēja visu trīs Baltijas valstu pārstāvju vienlīdzīgu iekļaušanu tās darbā.⁵³ Par Universitātes akadēmisko padomnieku tika iecelts R. Rigls,⁵⁴ kurš līdz amata pamešanai bija labvēlīgi noskaņots pret Universitātes pastāvēšanu.

Lai uzsāktu darbu, svarīgs uzdevums bija Universitātes statūtu izstrāde, jo atšķirībā no parastām universitātēm šajā bija jāapvieno trīs tautību pārstāvji. Izstrādātie darbības pamatprincipi tika pieņemti 1946. gada 9. janvārī.⁵⁵ Kā savās atmiņās min profesors Dr. Jānis Inveiss, "*Baltijas Universitātes pamatā bija Latvijas Universitātes konstitūcija [Satversme], bet to stipri sarežģīja tās trīs tautību pārvaldes virsslāņojums akadēmiskā plāksnē un angļu un vācu ietekme saimnieciskā plāksnē*".⁵⁶ Lai regulētu to, ka fakultātē būtu pārstāvēti visu trīs Baltijas valstu nacionalitāšu pārstāvji, bija noteikts: katru fakultāti vada dekāns ar diviem dekāna vietniekiem, un katrs no tiem ir no citas valsts – Latvijas, Lietuvas un Igaunijas.⁵⁷

Universitātes organizēšanas process bija intensīvs, notikumi mainījās pat dienas laikā. Kaut arī dibināšanas konference tika aizvadīta veiksmīgi, pienāca ziņas, ka piešķirtās telpas jāpamet. Tas tika paziņots 25. janvāra sedē, norādot, ka telpas piešķirtas militārās pārvaldes vajadzībām. Profesors F. Gulbis gan bija noskaidrojis, ka Universitāte darbu varēja uzsākt tai piešķirtajā Zoo nometnē Hamburgā, kur bija paredzēta studentu un mācībspēku apmešanās.⁵⁸ Tomēr tobrīd jau tika meklēta cita piemērota vieta okupācijas zonā – tika apsvērts arī Universitāti pārcelt uz Bonnu.

Alternatīva bija arī tehnisko fakultāšu pārceļšana uz Kalna akadēmiju Klaustālē, kuras darbība nebija atsākta, bet telpas un aprīkojums bija pieejams.⁵⁹ Šis variants gan tika noraidīts, jo neparedzēja visas institūcijas pārvietošanu, un Bonna atradās tālu no Hamburgas, kas jau sākotnēji bija izvēlēta tādēļ, ka atradās Anglijas okupācijas zonas centrā.

Informācija no militārās pārvaldes par to, ka nākamā universitātes mājvieta varētu būt Hamburgas vēstures muzeja ēka, parādījās 31. janvāra sēdes protokolā. Universitātes akadēmiskais padomnieks R. Rigls norādīja, ka ir pieejams nepieciešamais daudzums stiklu, lai iestiklotu logus.⁶⁰ Tomēr, kā vēlāk tapa skaidrs, neiestiklotie logi bija mazākā problēma.

Hamburgas vēstures muzeja telpas karadarbības rezultātā bija stipri cietušas,⁶¹ tomēr, lai arī ēkas stāvoklis bija slikts, Hamburgas pilsētas mēram nekas nebija iebilstams pret muzeja ēkas nodošanu bēgļu vajadzībām, tā nodrošinot tās ātrāku atjaunošanu. Par muzeja ēkas remontu maksāja Hamburgas pilsētas valde, bet darbus veica UNRRA pieņemtie strādnieki.⁶² Vienošanās tika parakstīta 1946. gada 11. februārī un stājās spēkā 15. februārī. Tā paredzēja Baltijas Universitātes vajadzībām piešķirt ēkas ziemeļaustrumu puses spārnu, ļāva izmantot bibliotēku un lasišanas zāles, kur lekcijas tika noturētas 12 klausītāvās.⁶³ Muzejs savu tiešo darbību plānoja atsākt ne ātrāk kā pēc diviem gadiem, bet, veicinot ēkas atjaunošanu, muzeja telpas kā auditorijas varēja izmantot Baltijas Universitāte.⁶⁴ Universitātei tāpat bija tiesības izmantot ēkas infrastruktūru – apkures sistēmu un elektroinstalācijas.⁶⁵

Ēkai bija nepieciešams steidzams remonts, tādēļ pēc muzeja ēkas apsekošanas sākās papildu finansējuma piesaiste, lai atjaunošana notiktu pēc iespējas ātrāk. Finansiāla palīdzība 6000 reihsmarku apmērā tika lūgta Latvijas Sarkanā Krusta

organizācijai.⁶⁶ Muzejam trūka atbilstošu mēbeļu Universitātes vajadzībām, un, piemēram, 12 galdi tika iegūti no gaisa uzliedojumu patvertnes, 200 krēsli tika pasūtīti galdniecībā.⁶⁷ Virs muzeja ieejas mākslinieks Vilis Krūmiņš izveidoja uzrakstu *Baltic University*,⁶⁸ sienu pirms ieejas zālē izgreznoja ar Latvijas, Lietuvas un Igaunijas ģerboņiem, kā arī astoņu fakultāšu emblēmām.⁶⁹ V. Krūmiņš izveidoja arī Baltijas Universitātes karogu. Tajā uz balta fona bija attēlotas trīs viļņotas zelta līnijas, kas katra reprezentēja vienu Baltijas valsti.⁷⁰ Viņš arī ar Universitātes karoga motīvu izrotāja izveidoto Universitātes viesu grāmatu. Ieraksti tajā tika veikti no 1946. gada 21. maija līdz 1949. gada 10. oktobrim.⁷¹ Uzraksts *Baltic University* atradās arī kancelejas ēkas ārpusē. Britu militārā valdība šo nosaukumu konkrētajā brīdī bija akceptējusi.⁷² Lai arī piešķirto muzeja telpu tehniskais stāvoklis bija slikts, tajās notika lekcijas.

Pēc sekmīgās dibināšanas konferences 1946. gada janvārī sākās finansējuma piesaiste Universitātes organizēšanai. Šajā brīdī Organizācijas komitejas vārdā notika vēršanās arī pie Latviešu karavīru palīdzības organizācijas, kurai tika lūgts aizdevums 5000 reihsmarku (RM) apmērā Universitātes darbības uzsākšanai;⁷³ lūgtā summa tika saņemta.⁷⁴ Universitātes veidošanu latviešu bēgļi atbalstīja arī, nododot tai nepieciešamas lietas, piemēram, Ēvalds Andersons Universitātes vajadzībām atdeva rakstāmmašīnu,⁷⁵ kas tika nodota sekretariāta vajadzībām. 1946. gada 23. janvāra rektoru sanāsmē tika nolemts, ka studenti, reģistrējoties studijām, var maksāt brīvprātīgu iestāšanās maksu, kas nepārsniedz 20 markas. Iegūtie līdzekļi tika izmantoti organizēšanas izdevumu segšanai.⁷⁶ Studenti pēc iespējam iestāšanos maksu dažādos apjomos labprāt maksāja, to pārtrauca iekasēt 1947. gada 21. jūlijā līdz ar finansiālo apstākļu pasliktināšanos.⁷⁷

Apstākļi bija smagi, trūka mācību materiālu, taču ideja par Baltijas Universitāti bija radusi dzirdīgas ausis arī ārpus Vācijas – mācību materiāli, grāmatas un citas lietas tika sūtītas pat no ASV, Zviedrijas⁷⁸ un Šveices.⁷⁹ Tā kā organizētājiem tāpat kā citiem bēgļiem nebija pieejamas lielas finanses, nepieciešamais aprīkojums, grāmatas un papīrs, viņi vērsās pie dažādām organizācijām visā pasaulē, lai lūgtu praktisku palīdzību. Tā Baltijas Humānā asociācija (*Baltic Humanitarian Association*) Zviedrijā piedāvāja palīdzēt sagādāt grāmatas pēc iesūtītiem sarakstiem, tāpat arī izdot nepieciešamos izdevumus, jo pēckara situācijā Zviedrijā papīrs bija pieejams atšķirībā no Vācijas. Baltijas Humanitārā asociācija sadarbojās ar citām iestādēm visā pasaulē, tāpēc tā vajadzības gadījumā sarakstu ar nepieciešamajām grāmatām varēja nodot arī Sarkanā Krusta pārstāvjiem un citām humānās palīdzības organizācijām Zviedrijā.⁸⁰

Ziedojumiem bija paredzēts konkrēts mērķis, un kopumā tie bija domāti Universitātes darbības nodrošināšanai. Turklāt Universitātei piešķirtā nometne bija sliktā stāvoklī, tajā trūka pat tādu lietu kā naži, dakšiņas un karotes. To uzzinot, Bernsenas latviešu bēgļu nometne pie Hamburgas ziedoja Universitātes vajadzībām pa 300 nažiem, dakšiņām un karotēm.⁸¹ YMCA⁸² organizācija Arhitektūras un inženierzinātņu fakultātei ziedoja papīru un rakstāmpiederumus,⁸³ arī Latviešu Studentu novads Zviedrijā Baltijas Universitātei nosūtīja papīru un rakstāmpiederumus,⁸⁴ pateicības vēstulē profesors F. Gulbis lūdza šādus sūtījumus turpināt.⁸⁵ Papīru ziedoja arī Daņu starptautiskā studentu komiteja.⁸⁶

Arī pārējie bēgļi atbalstīja Baltijas Universitātes pastāvēšanu visā tās darbības laikā, piemēram, latviešu teātris Libekā Universitātes vajadzībām ziedoja 1422 RM, kuras ieguva, 1946. gada maijā izrādot izrādi “Minhauzena precības”,⁸⁷ bet no

Vircburgas latviešu nometnes tika saņemtas 1085 RM,⁸⁸ no Hānavas – 100 RM,⁸⁹ no Fišbahas – 1000 RM,⁹⁰ no Iceho nometnes – 1000 RM,⁹¹ no latviešu teātra Mērbekā – 1530 RM, kas tika iegūtas kā ziedojumi pēc izrādes “Divpadsmitā nakts”,⁹² individuālu ziedojumu Medicīnas fakultātes vajadzībām 143 marku apmērā sniedza Dr. med. Jēkabs Prīmanis,⁹³ Špakenbergas III kooperatīvs Universitātei ziedoja 1000 vācu markas (DM).⁹⁴

1946. gada ziema bija nepieredzēti auksta. Bargie laikapstākļi neatvieglāja bēgļu stāvokli, jo viņu apģērbs bija nonēsāts, bet jauna apģērba pieejamība bija ierobežota. Lai situāciju risinātu, studentēm tika izdalīta dzija un adāmadatas, un viņām vispirms bija jānoada džemperis kādam studentam, tikai pēc tam tās varēja adīt džemperus sev. Tika publicēta informācija, ka ir uzadīti 234 džemperī un 100 pāru vilnas zeķu,⁹⁵ bet to skaits noteikti bija lielāks, jo adīšana turpinājās. Vilnu sagādāja igauņu organizācija, kas nodarbojās ar palīdzības nodrošināšanu labklājības uzlabošanai. Baltijas Humānā asociācija Zviedrijā Baltijas Universitātei 1948. gada janvārī izdalīšanai studentiem un mācībspēkiem nosūtīja četras kastes ar apģērbiem un apaviem gan pieaugušajiem, gan bērniem.⁹⁶ Pateicības vēstule par sūtījuma saņemšanu asociācijai tika nosūtīta 31. martā.⁹⁷ Universitāte gan izveidošanas, gan pastāvēšanas laikā saņēma finansiālus un materiālus ziedojumus.

Baltijas Universitātes darbības uzsākšana un atklāšana

Jau 1946. gada janvārī bija sagatavots viss, lai četras fakultātes varētu sākt lasīt lekcijas, tomēr process ievilkās. 20. februārī, kad Universitātes akadēmiskais padomnieks tikās ar dekāniem, oficiāli tika paziņots, ka Baltijas Universitāti var uzskatīt

par nodibinātu,⁹⁸ taču pirmās vispārīgās lekcijas tika nolasītas tikai 7. martā,⁹⁹ jo daudzi studenti joprojām kārtēja formalitātes ar savu nometņu administrāciju, lai oficiāli pārceltos uz nometni pie Baltijas Universitātes. Arī mācībspēkiem bija problēmas iegūt atļaujas un ierasties Universitātes nometnē.¹⁰⁰ 7. martā pirms lekcijām profesors F. Gulbis teica īsu uzrunu, bet pēc tam sekoja profesora N. Vētras priekšlasījums par tuberkulozi.¹⁰¹ Paralēli lekcijām muzejā norisinājās remontdarbi.¹⁰²

Vēl 13. martā dekāni tikšanās laikā apsprieda studentu lēno ierašanos Universitātē, norādot, ka viens no galvenajiem iemesliem ir studentu transportēšanas veids – tie lielākā skaitā tika vesti kravas mašīnās, un viņiem netika dota iespēja individuāli ierasties nometnē. Tāpat ierašanos kavēja tas, ka studenti bijuši spiesti mainīt savas apmešanās nometnes, kā rezultātā formalitātes, kas saistītas ar nometnes maiņu, bija jākārtā no jauna.¹⁰³ Līdz ar studentu skaita pieaugumu Baltijas Universitātē lekcijas 300 studentiem oficiāli sāka lasīt 1946. gada 14. martā,¹⁰⁴ bet oficiālā Universitātes atklāšana jeb Maija festivāls notika 1946. gada 24. un 25. maijā.¹⁰⁵

Uz atklāšanu tika aicināti arī Hamburgas Valsts operas pārstāvji,¹⁰⁶ Hamburgas Koncertu direkcijas pārstāvji,¹⁰⁷ Hamburgas pilsētas vadība,¹⁰⁸ Hamburgas Universitātes un tās bibliotēkas pārstāvji,¹⁰⁹ Igaunijas Labklājības organizācijas pārstāvji,¹¹⁰ Latvijas Labklājības organizācijas pārstāvji,¹¹¹ Lietuvas Labklājības organizācijas pārstāvji.¹¹² Nav gan zināms, vai visi uz ielūgumu atbildēja un ieradās, bet kopējais Maija festivāla apmeklētāju skaits bija kupls. Arī turpmākajā Universitātes pastāvēšanas laikā katru gadu tika atzīmēts Maija festivāls.

Kopumā atvēršanas svētkus, kuros bija iespējams vērot studentu sagatavotos tautas deju, vingrošanas un kora priekšnesumus, izstādi par Universitātes izveidošanu un piedalīties dievkalpojums (pavisam

bija trīs dievkalpojumi, katrs tautībai savs), apmeklēja ap 200 cilvēku.¹¹³ Universitātes vadība bija parūpējusies, ka atklāšanu iemūžināja profesionāls fotogrāfs. Pēc atvērtajām lekcijām studenti, pasniedzēji, sekretariāta darbinieki un viesi pulcējās muzeja foajē, kur pie sienas atradās mākslinieka V. Krūmiņa gleznotie Baltijas valstu un fakultāšu ģerboņi. Uz kāpnēm Universitātes koris diriģenta Helmera Pavasara vadībā par godu viesiem nodziedāja Anglijas himnu. Pirmā svētku diena noslēdzās ar visu trīs valstu pārstāvju literāriem priekšlasījumiem.¹¹⁴

Līdz ar Universitātes oficiālo nodibināšanu tās vadība sāka dibināt kontaktus ar citām universitātēm Vācijā un pasaulē. Tika izsūtīta informācija par Baltijas Universitātes nodibināšanas faktu un lūgta atļauja attīstīt zinātnisko sadarbību, izmantot to bibliotēkas. Piemēram, šāds paziņojums tika izsūtīts arī Hamburgas Jūras institūtam (*Hamburg Maritime Institute*).¹¹⁵

Secinājumi

Starp bēgļiem, kas 1944. gadā no Latvijas bija nonākuši Vācijā, daļa bija studenti un akadēmiski izglītoti cilvēki. Pārvietoto personu nometnēs atvērtās skolas paredzēja tikai bērnu izglītošanu, bet vācu universitātes savu darbību atjaunoja lēnām, priekšroku dodot vācu studentiem, tāpēc tie latvieši, kas studiju gaitas bija iesākuši Latvijā, vai tie jaunieši, kas vidusskolas un ģimnāzijas gatavības apliecības ieguva bēgļu nometnēs, nevarēja reķināties ar tūlītēju iespēju iegūt augstāko izglītību. Līdzīgā situācijā atradās arī lietuvieši un igauņi.

Situācijas nopietnību saprata profesors F. Gulbis, kurš kopā ar citiem latviešu profesoriem E. Dunsdorfu un E. Leimani 1945. gada vasarā Libekas pārvietoto personu nometnē apsprieda ideju par Akadēmisko kursu izveidi latviešu jauniešiem.

Akadēmiskās izglītības nepieciešamība tika pamatota ar Latvijas neatkarības atjaunošanu un tās turpmākās attīstības veicināšanu. Hamburga kursu organizēšanai tika izvēlēta, jo atradās Anglijas okupācijas zonas centrā. Hamburgā F. Gulbis satika igauņus un vēlāk arī lietuviešus, kuri pievienojās idejai un izveidoja organizācijas komiteju. Vēršanās pie Hamburgas Universitātes vadības septembra beigās veicināja organizatoru optimismu, jo ideja bija radusi dzirdīgas ausis, tomēr prasības, kuras profesors F. Gulbis izvirzīja, pēckara apstākļos nebija iespējams izpildīt.

Oktobra sākumā apkopotie dati par mācībspēkiem un studentiem, kas atradās britu okupācijas zonā Vācijā, rādīja, ka studētgrībētāju netrūkst. Kaut arī tika saņemta negatīva atbilde no Hamburgas Universitātes, ideja tika attīstīta plašāk un tika nolemts veidot ne tikai Akadēmiskos kursus, bet Baltijas Universitāti. Organizācijas komiteja saņēma atļaujas gan no Lielbritānijas Ārlietu ministrijas, gan no okupācijas zonas militārās pārvaldes. Organizatoriem universitātes veidošanas vajadzībām tika ierādītas telpas *Deutscher Ring* augstceltnē. Neņemot vērā dažādas grūtības, Baltijas Universitātes dibināšanas konference notika 1946. gada 8. un 9. janvārī. Universitātes dibināšanu neatviegloja telpu jautājums, kas bija aktuāls visu tās pastāvēšanas

laiku. Drīz pēc dibināšanas konferences militārā pārvalde Universitātei ierādītās telpas nodeva citām vajadzībām, bet tika saņemta atļauja darbu turpināt karā stipri cietušā Hamburgas vēstures muzeja telpās. Pirmās vispārīgās lekcijas Baltijas Universitātē tika nolasītas 1946. gada 7. martā, bet 14. marts tika noteikts par oficiālo studiju darba sākumu. Universitātes atvēršanas svētki norisinājās 24. un 25. maijā.

Universitātes veidošanas gaitā organizētāji sastapās ne tikai ar finansiālām grūtībām, bet arī ar pretestību no atbildīgajām institūcijām, piemēram, sākotnēji piešķirtās telpas tika atņemtas, tāpat arī vēstures muzeja ēku sliktais fiziskais stāvoklis prasīja lielus finansiālos ieguldījumus. Universitātes praktiskā veidošana prasīja finansiālus un materiālus ieguldījumus, kas tika iegūti ziedojumu ceļā. Gan naudu, gan aprikojumu, grāmatas un citas nepieciešamās lietas ziedoja ne tikai bēgļi Vācijā, bet arī cilvēki no citām pasaules valstīm – ASV, Zviedrijas, Kanādas, Dānijas u. c. Tas, ka bēgļi no Baltijas valstīm rūpējās par savas jaunatnes iespējām pabeigt un iegūt augstāko izglītību, organizējot ne vien Baltijas Universitāti, bet arī Baltijas Medicīnas skolu, rāda, ka starpkaru periodā iesāktās akadēmiskās tradīcijas bija saglabājušas savu dzīvotspēju arī tad, kad bēgļi atradās piespiedu prombūtnē ārpus dzimtenes.

ATSAUCES UN SKAIDROJUMI

- ¹ Labklājības komitejas ziņojums par [Baltijas Universitātes] studentiem [angļu val.], 20.08.1946. Upsalas Universitātes bibliotēka. Rokrakstu un mūzikas nodaļa, Zviedrija (turpmāk – UUB. RMN.), Lettiska fonden Baltic University. Archiv des Rektorats (Latviešu fonds Baltijas Universitāte. Rektorāta arhīvs) (turpmāk – LFBU. AdR.), Nedre Compactus: 197 547a (turpmāk – NC), 2. mape.
- ² Līdz 1946. gada oktobrim Baltijas Universitātē tika izskatīti 1800 baltiešu pieteikumi studijām Vācijas universitātēs.
- ³ Kopējais pieejamais studiju vietu skaits DP studentiem Vācijas universitātēs 1946./1947. gada ziemas semestrī [angļu val.]. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 199 547b, 9. mape.
- ⁴ Fricis Gulbis – latviešu fiziķis (1891–1956). Baltijas Universitātes izveidotājs un pirmais prezidents (*rector magnificus*).
- ⁵ Edgars Dunsdorfs – latviešu vēsturnieks (1904–2002). Viens no Baltijas Universitātes latviešu rektoriem Hamburgā.

- ⁶ Eižens Leimanis – latviešu matemātiķis (1905–1992).
- ⁷ Apkārtraksts nr. 1. [latv. val.], 09.10.1945. UUB. RMN. Lettiska fonden Estniska, Lettiska, Litauska Documenter (Latviešu fonda igauņu, latviešu un lietuviešu dokumenti). NC: 241 549c.
- ⁸ MARK WYMAN. DPs. Europe's Displaced Persons, 1945–1951. London 2014, p. 160.
- ⁹ ELMAR JARVESO. Baltijas Universitātes sarežģītā dibināšanas gaita. In: Akadēmiskā Dzīve 1987, Nr. 29, 5. lpp.
- ¹⁰ ARNOLDS GRĀMATIŅŠ. Baltijas Universitāte. 1946–1949. Ministere 1989, 10. lpp.
- ¹¹ Aicinājums latviešu studentiem [latv. val.], 09.1945. UUB. RMN. LFB. AdR. NC: 199 547b, 9. mape; JARVESO, Baltijas Universitātes sarežģītā dibināšanas gaita, 8. lpp.
- ¹² Baltiešu Akadēmiskie kursi pie Hamburgas Universitātes [angļu val.]. UUB. RMN. LFB. AdR. NC: 197 547a, 1. mape.
- ¹³ Izvilkums no Izglītības nodaļas vēstules [angļu val.]. UUB. RMN. 05.12.1945. LFB. AdR. NC: 198 547a, 8. mape.
- ¹⁴ KĀRLIS KĻAVIŅŠ. Baltijas Universitāte pirms 40 gadiem. In: Londonas Avīze, 16.05.1986., 1. lpp.
- ¹⁵ Latviešu nometnēm [latv. val.], 01.10.1945. UUB. RMN. Lettiska fonden Baltic University. Korrespondens och div. arkivalier (turpmāk – LFB. KoDA.) NC: 202 547c, 5. mape.
- ¹⁶ Documents Concerning Baltic University [angļu val.], 1947. Latvijas Nacionālais arhīvs, Latvijas Valsts arhīvs, Rīga (turpmāk – LNA LVA), 2280-1v-3, 11. lpp.
- ¹⁷ Tika apsvērts arī tāds nosaukums kā Institūts baltiešu DP akadēmiskai izglītošanai.
- ¹⁸ GRĀMATIŅŠ, Baltijas Universitāte, 10. lpp.; Iesniegums Militārajai pārvaldei Baltiešu DP Akadēmisko kursu dibināšanai Hamburgā [angļu val.]. UUB. RMN. LFB. AdR. NC: 197 547a, 1. mape.
- ¹⁹ Dokumenti, kas skar Baltijas Universitāti [angļu val.]. UUB. RMN. 1947; LNA LVA, 2280-1v-3, 11. lpp.
- ²⁰ Hamburgas DP Studiju centrs [angļu val.], 01.07.1946. UUB. RMN. LFB. AdR. NC: 197 547a, 1. mape.
- ²¹ Prof. Fr. Gulbja archīvs. Documents concerning Baltic University. 1945–1947, Vol. I.
- ²² Baltijas nometnes universitāte [angļu val.], 25.12.1945. UUB. RMN. LFB. AdR. NC: 197 547a, 1. mape.
- ²³ ARNOLDS GRĀMATIŅŠ. Spītīgās degsmes gadi. In: Laiks, 26.09.1979., 5. lpp.
- ²⁴ Prof. Fr. Gulbja archīvs. Documents concerning Baltic University.
- ²⁵ Akadēmiskā padomnieka un rektoru tikšanās [angļu val.], 22.01.1946. UUB. RMN. LFB. NC: 197 547a AdR, 2. mape.
- ²⁶ EDGARS DUNSDORFS. Baltijas Universitāti atceroties. In: IRĒNA ONDZULE (sast.). Baltijas Universitāte 1946–1949. Rīga 1996, 3. lpp.; WALTER NUCHTERN. A. Baltic University. Sydney 2000.
- ²⁷ EDGARS DUNSDORFS. Miļam bērnam daudz vārdu. In: Akadēmiskā Dzīve, 22. lpp.
- ²⁸ DUNSDORFS, Baltijas Universitāti atceroties.
- ²⁹ DUNSDORFS, Miļam bērnam daudz vārdu.
- ³⁰ GRĀMATIŅŠ, Spītīgās degsmes gadi.
- ³¹ Vēlāk R. Rīglu atcēla no amata par pārāk draudzīgu attieksmi pret baltiešiem.
- ³² GRĀMATIŅŠ, Baltijas Universitāte, 12. lpp.
- ³³ Informācijas Biļetens Nr. 10 (30). [angļu val.], 22.03.1947. UUB. RMN. LFB. AdR. NC: 200 547b, 14. mape.
- ³⁴ JĀNIS GABLIKS. Baltijas Universitāte trimdā. In: Latvija Amerikā, 27.01.1996., 6. lpp.

- ³⁵ Baltijas Universitātes fakultātes un nodaļas [angļu val.], 25.05.1946. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 197 547a, 1. mape.
- ³⁶ Izvilkumi no 23. jūlija konferences protokola [angļu val.], 23.07.1946. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 197 547a, 2. mape.
- ³⁷ Baltijas institūts Vācijā. In: Latvju Ziņas, 08.12.1945.
- ³⁸ JURIS KRĀDZIŅŠ. Latvijas Universitātes darba turpinātāja Baltijas Universitāte. In: Austrālijas Latvietis, 17.10.1986., 5. lpp.
- ³⁹ AUGUSTS RAISTERS. Latvijas Universitāte. B. v. 1965, 106. lpp.
- ⁴⁰ KONSTANTĪNS JAKOBSONS. Pa mūža gadu kāpnēm. In: Laiks, 23.22.1960., 5. lpp.
- ⁴¹ Baltijas medicīnas skolas dibināšana [angļu val.], 26.11.1945.; UNRRA Baltijas Universitātes Medicīnas Fak[ultātes] dekāns [latv. val.], 24.01.1946. LFBU. AdR. NC: 198 547a, 8. mape.
- ⁴² Baltijas medicīnas skolas dibināšana [angļu val.], 26.11.1945. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 198 547a, 8. mape.
- ⁴³ Pēc angļu standartiem uz 100 studentiem bija nepieciešamas 1000 slimnieku gultas gadā. Baltijas medicīnas skolas dibināšana [angļu val.], 26.11.1945. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 198 547a, 8. mape.
- ⁴⁴ UNRRA Baltijas Universitātes Medicīnas Fak.[ultātes] Dekāns, 24.01.1946. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 198 547a, 8. mape.
- ⁴⁵ Ibidem.
- ⁴⁶ Baltijas medicīnas skolas dibināšana [angļu val.], 26.11.1945. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 198 547a, 8. mape.
- ⁴⁷ Prof. Edgara Dunsdorfa vēstule prof. Normundam Vētram. 03.12.1945. UUB. RMNLFBU. AdR. NC: 198 547a, 8. mape.
- ⁴⁸ Baltijas Universitātes rektorātam [latv. val.], 24.01.1946. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 198 547a, 8. mape.
- ⁴⁹ Lauksaimniecības fakultātes pārceļšana uz Bonnu [angļu val.], 07.08.1946. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 197 547a, 3. mape.
- ⁵⁰ JĀNIS GABLIKS. Baltijas Universitāte trimdā. 1946.–1949. g. Dibināšanas 50 gadu atcerei. In: ONDZULE, Baltijas Universitāte 1946–1949, 5. lpp.; 1946. gada 17. janvāra ziņojums. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 197 547a, 1. mape.
- ⁵¹ Arhīvā pieejamajos dokumentos pēc dibināšanas konferences parādās informācija, ka militārā pārvalde neatbalstīja F. Gulbja ievēlēšanu un ieteica amatā iecelt kādu vācieti, tomēr turpmākajā izpētē netika atrasta nekāda informācija par šāda rīkojuma ieviešanu dzīvē.
- ⁵² GABLIKS, Baltijas Universitāte trimdā.
- ⁵³ Baltijas Universitātes organizācijas shēma [angļu val.]. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 197 547a, 1. mape.
- ⁵⁴ UNRRA Baltijas Universitāte – ziņojums [angļu val.], 17.01.1946. UUB. RMNLFBU. AdR. NC: 197 547a, 1. mape.
- ⁵⁵ GRĀMATIŅŠ, Baltijas Universitāte, 12. lpp.
- ⁵⁶ Ibidem.
- ⁵⁷ Dokumenti, kas skar Baltijas Universitāti [angļu val.], 1947. LNA LVA, 2280-1v-3, 10. lp.
- ⁵⁸ Akadēmiskā padomnieka un rektoru tikšanās [angļu val.], 25.01.1946. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 197 547a, 2. mape.
- ⁵⁹ Klaustāle-Herca [angļu val.], 09.01.1946. UUB. RMN. Lettiska fonden Baltic University. Korrespondens och div. arkivalier. NC: 201 547c. BII.
- ⁶⁰ Akadēmiskā padomnieka un rektoru tikšanās [angļu val.], 31.01.1946. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 197 547a, 2. mape.

- ⁶¹ Akadēmiskā padomnieka un rektoru tikšanās [angļu val.], 31.01.1946.; Akadēmiskā padomnieka un rektoru tikšanās [angļu val.], 25.01.1946. LFBU. AdR. NC: 197 547a, 2. mape; Baltijas nometnes universitāte Hamburgā [angļu val.], 21.02.1946. LFBU. AdR. NC: 199 547b, 10. mape.
- ⁶² DUNSDORFS, Miļam bērnam daudz vārdu, 21. lpp.
- ⁶³ RAISTERS, Latvijas Universitāte, 99. lpp.
- ⁶⁴ Baltijas nometnes universitāte Hamburgā [angļu val.], 06.02.1946. LFBU. AdR. NC: 199 547b, 10. mape.
- ⁶⁵ Pieteikums iestādei ieņemt īpašumu [angļu val.], 11.02.1946. LFBU. AdR. NC: 198 547a, 8. mape.
- ⁶⁶ Profesora E. Dunsdorfa vēstule Latvijas Sarkanā Krusta I Pārvaldes priekšniekam Dr. Med. N. Vētras kungam [latv. val.], 09.02.1946. UUB. RMN. LFBU. KoDA. NC: 202 547c. B4.
- ⁶⁷ Akadēmiskā padomnieka un rektoru tikšanās [angļu val.], 13.03.1946. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 197 547a, 2. mape.
- ⁶⁸ Baltijas Universitāte.
- ⁶⁹ ALEKSIS DUNĀJS. Baltijas Universitāte. In: Londonas Avīze, 16.05.1986., 6. lpp.
- ⁷⁰ NUCHTERN, Baltic University.
- ⁷¹ Viesu grāmata [angļu val.]. LFBU. AdR. NC: 200 547b.
- ⁷² DUNSDORFS, Miļam bērnam daudz vārdu, 22. lpp.
- ⁷³ Latviešu Karavīru Palīdzībai [latv. val.], 14.01.1946. UUB. RMN. LFBU. KoDA. NC: 202 547c. B4.
- ⁷⁴ Kvīts [latv. val.], 14.01.1946. UUB. RMN. LFBU. KoDA. NC: 202 547c. B4.
- ⁷⁵ Kvīts par rakstāmmašīnas nodošanu [latv. val.], 14.01.1946. UUB. RMN. LFBU. KoDA. NC: 202 547c. B4.
- ⁷⁶ Rektorāta tikšanās [latv. val.], 25.01.1946. UUB. RMN. LFBU. KoDA. NC: 201 547c. B1II.
- ⁷⁷ Ziņas par brīvprātīgajām studentu iestāšanās maksām DP Studiju centrā [angļu val.], 21.07.1947. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 199 547b, 10. mape.
- ⁷⁸ Vēstule no Dr. Gunāra Nīstroma (*Gunnar Nystrom*), emeritētā profesora, Mr. Riglam [angļu val.]. Prof. Fr. Gulbja archīvs. Documents concerning Baltic University. 1945–1947, Vol. I.
- ⁷⁹ Konference par Hamburgas DP Studiju centra darbības progresu: protokols [angļu val.], 21.05.1946. P 2. Prof. Fr. Gulbja archīvs. Documents concerning Baltic University. 1945–1947, Vol. I.
- ⁸⁰ Baltijas Humānā asociācija [angļu val.], 19.02.1946. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 199 547b, 12. mape.
- ⁸¹ Latviešu nometne Bornesenā [angļu val.], 03.10.1946. UUB. RMN. LFBU. KoDA. NC: 202 547c. B4.
- ⁸² Young Men's Christian Association – Jaunu vīriešu kristīgā savienība.
- ⁸³ YMCA HQ [angļu val.], 09.08.1946. UUB. RMN. LFBU. KoDA. NC: 201 547c. B1II.
- ⁸⁴ Vēstule prof. Fr. Gulbim [latv. val.], 25.08.1947. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 199 547b, 9. mape.
- ⁸⁵ Latviešu Studentu novads Zviedrijā [latv. val.], 06.02.1948. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 199 547b, 9. mape.
- ⁸⁶ Dāņu starptautiskā studentu komiteja [dāņu val.], 09.07.1948. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 199 547b, 10. mape.
- ⁸⁷ J. Rudziša vēstule prof. Fr. Gulbim [latv. val.], 11.05.1946. Prof. Fr. Gulbja archīvs. Documents concerning Baltic University. 1945–1947, Vol. I.
- ⁸⁸ Prof. Fr. Gulbja vēstule Prof. J. Asarim [latv. val.], 25.06.1946. Prof. Fr. Gulbja archīvs. Documents concerning Baltic University. 1945–1947, Vol. I.
- ⁸⁹ Prof. Fr. Gulbja vēstule V. Korstam, Hanavas latviešu nometnes komendantam [latv. val.], 25.06.1946. Prof. Fr. Gulbja archīvs. Documents concerning Baltic University. 1945–1947, Vol. I.

- ⁹⁰ Franku novada latviešu noietņu apvienībai [latv. val.], 24.09.1946. UUB. RMN. LFBU. KoDA. NC: 202 547c. B4.
- ⁹¹ Itzehoe noietnes komendants [latv. val.], 20.07.1946. UUB. RMN. LFBU. KoDA. NC: 202 547c. B4.
- ⁹² Baltijas Universitātes prezidents Fr. Gulbis. 1946. gada decembris [latv. val.]. Prof. Fr. Gulbja arhīvs. Documents concerning Baltic University. 1945–1947, Vol. I.
- ⁹³ Pateicība [latv. val.], 14.04.1947. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 198 547a, 5. mape.
- ⁹⁴ Špakenbergas III kooperatīvam [latv. val.], 10.02.1947. UUB. RMN. LFBU. KoDA. NC: 202 547c. B4.
- ⁹⁵ Mēneša ziņojums par Baltijas Universitātes darbību 1946. gada septembri [angļu val.]. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 197 547a, 1. mape.
- ⁹⁶ Baltijas Humanitārā asociācija [angļu val.], 30.01.1948. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 199 547b, 9. mape.
- ⁹⁷ DP Studiju centrs [angļu val.], 31.03.1948. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 199 547b, 9. mape.
- ⁹⁸ Akadēmiskā padomnieka un rektoru tikšanās [angļu val.], 20.02.1946. UUB. RMN. LFBU. AdR, 2. mape.
- ⁹⁹ GRĀMATIŅŠ, Baltijas Universitāte, 13. lpp.
- ¹⁰⁰ Piezīmes [angļu val.], 08.03.1946. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 199 547b, 9. mape.
- ¹⁰¹ Baltijas Universitātes atklāšana Hamburgā [latv. val.]. UUB. RMN. LFBU. KoDA. NC: 202 547c. B5.
- ¹⁰² Tikšanās Hamburgas vēstures muzejā [angļu val.], 12.02.1946. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 197 547a, 2. mape.
- ¹⁰³ Akadēmiskā padomnieka un rektoru tikšanās [angļu val.], 13.03.1946. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 197 547a, 2. mape.
- ¹⁰⁴ Konference par Hamburgas DP Studiju centra darbības progresu: protokols [angļu val.], 21.05.1946. Prof. Fr. Gulbja arhīvs. Documents concerning Baltic University. 1945–1947, Vol. I.
- ¹⁰⁵ GRĀMATIŅŠ, Baltijas Universitāte, 62. lpp.
- ¹⁰⁶ Hamburgas Valsts operas vadībai [angļu val.], 22.05.1946. UUB. RMN. LFBU. KoDA. NC: 202 547c. B4.
- ¹⁰⁷ Hamburgas koncertu rīkošanas vadībai [angļu val.], 22.05.1946. UUB. RMN. LFBU. KoDA. NC: 202 547c. B4.
- ¹⁰⁸ Hamburgas pilsētas vadībai [angļu val.], 22.05.1946. UUB. RMN. LFBU. KoDA. NC: 202 547c. B4.
- ¹⁰⁹ Universitātes un valsts bibliotēkai [angļu val.], 22.05.1946. UUB. RMN. LFBU. KoDA. NC: 202 547c. B4.
- ¹¹⁰ Igaņu labklājības birojam [angļu val.], 22.05.1946. UUB. RMN. LFBU. KoDA. NC: 202 547c. B4.
- ¹¹¹ Latviešu labklājības birojam [angļu val.], 22.05.1946. UUB. RMN. LFBU. KoDA. NC: 202 547c. B4.
- ¹¹² Lietuviešu labklājības birojam [angļu val.], 22.05.1946. UUB. RMN. LFBU. KoDA. NC: 202 547c. B4.
- ¹¹³ Baltijas Universitātes studentiem [latv. val.], 30.05.1946. UUB. RMN. LFBU. KoDA. NC: 202 547c. B5.
- ¹¹⁴ ELMAR JARVESO (ed.). Balti Ülikool Saksamaal 1945–1949. Toronto 1991, 64. lk.
- ¹¹⁵ Paziņojums [angļu val.], 25.01.1946. UUB. RMN. LFBU. AdR. NC: 198 547a, 8. mape.

SUMMARY

During the Second World War and after its conclusion, Germany was a destination for many refugees from different European countries suffering in the aftermath of war. Refugees from Baltic states tried to escape from Soviet occupation regimes and headed to Western Europe. After the Second World War, when situation stabilized, refugees started to organize their life in DP camps, establishing schools, choirs, theatres. The numerous academically educated refugees and students amongst Latvians, Lithuanians and Estonians sought opportunities for their students to continue and finish the higher education they had commenced upon previously, in the Baltic states.

In the summer of 1945, in Lubeck DP camp professor Fricis Gulbis together with other Latvian professors Edgars Dunsdorfs and Eižens Leimanis discussed the idea of establishing academic courses for Latvian youth. They chose Hamburg in Germany for its central location and in September 28, 1945 turned to the leadership of Hamburg University, requesting permission to create academic courses for Latvian youth. While in Hamburg, Fr. Gulbis met Estonians and later Lithuanians who also adhered to this idea and created an organizational committee.

At the beginning of October, statistical data was gathered to identify the number of possible lecturers and students in the British occupational zone of Germany. When the answer from Hamburg University was negative, the organizational committee did not give up, but instead decided to establish the Baltic University. They obtained permissions from the Foreign Affairs Ministry of Great Britain and military government of British occupational zone. The organization committee received the premises in the high-rise building of *Deutscher Ring* to use for university purposes and started practical organization of the university. The official establishment of the University was announced in the conference held in January 8 and 9, 1946. Soon after the establishment, premises provided by the military government were granted for other purposes, but organizers received permission to continue their work in the damaged building of the Hamburg History Museum. The first lectures in the Baltic University were held in March 7, 1946, while the study work officially started as of March 14, 1946. The official opening of the Baltic University was held on May 25, 1946.

Organizers faced both financial difficulties organizing university, as well as the opposition of the responsible institutions, for example, the premises provided for the studies were then granted for other purposes, and the condition of the Hamburg History Museum was poor and needed a great financial investment to renovate the building. Practical formation of the university required financial and material contribution, which was acquired through donations. Money, equipment, books and other things were donated not only by other refugees in Germany but also by people from other countries, including USA, Sweden, Canada, Denmark. The refugees from Baltic states highly regarded the opportunities permitting their youth to obtain higher education. This was attested to both by organizing the Baltic University and also by the attempt to establish Baltic Medical School. This shows that the refugees perpetuated the academic traditions from the three formerly independent Baltic states also in exile.